

labor commune (July 3, 1918), the letter of the Consul General of the Ukrainian State in Petrograd Sergey Veselovsky in the Commissioner of the Commissariat for foreign Affairs of the RSFSR (August 5, 1918), telegram from the Ministry of foreign Affairs to the Diplomatic mission of Germany in Kiev with the request to transfer to the Ministry of foreign Affairs of the Ukrainian State telegram Ukrainian General Consul in Petrograd S. Veselovsky (October 29, 1918), the letter of the Consul General of the Ukrainian State in Petrograd S. Veselovsky to the official Ukrainian mission in Scandinavia V. Timrata (July 10, 1918), memorandum to the Consul General of the Ukrainian State in Petrograd S. Veselovsky Minister of foreign Affairs G. Afanasyev on the situation of Ukrainians arrested in Soviet Russia (December, 1918).

Analysis of documents on thematically meaningful representation allows to separate the major activities of the Ukrainian consulates. They were defined by functional purpose of the Consulate is to protect the interests of citizens of the Ukrainian State or ethnic Ukrainians on the territory of the RSFSR. According to the report of Consul General Sergey Veselovsky within the Ministry of foreign Affairs, filed in December 1918, in Petrograd during the implementation of the «red terror» was carried out searches and more than 450 citizens of the Ukrainian State were arrested without trial, and some of them were shot. Most of those arrested were officers of the Royal army, or the highest officials of the former government.

Ukrainian Consulate in Petrograd actively cooperated in the protection and support of arrested ukrainian citizens with the Swedish Red Cross. Subsequently, at the Consulate General in St. Petersburg was organized by the Department of the Ukrainian Red Cross with 8 sisters of mercy, who managed to get in contact with detainees with the assistance of the Swedish Red Cross.

The Consulate has received thousands of letters, petitions, telegrams from persons that are not wanted for whatever reason to go to the red army. It is worth noting that, in principle, at the time, many residents of the RSFSR could recognize themselves as citizens of the Ukrainian State, to get the documents at the Consulate, and thus to avoid being drafted into the army. During its work, the Consulate General in St. Petersburg has issued more than 200 thousand certificates of affiliation to Ukrainian citizenship to individuals and transported through evacuation and health departments is almost the same number of people.

Keywords: diplomatic mission of the Ukrainian diplomacy, diplomatic relations, the Consulate General of Ukraine in St. Petersburg, international relations, diplomatic service, citizens of Ukraine, protection of the rights and freedoms of citizens of Ukraine, the Ukrainian government, the diplomatic missions.

До редакції надійшла 26.06.2015.

УДК 94 (498) «1918/1940»

© Вікторія Березовська
(Ізмаїл)

РОЗВИТОК БЕССАРАБІЇ ЗА ЧАСІВ РУМУНСЬКОГО ПАНУВАННЯ: ОСВІТНЬО-КОНФЕСІЙНИЙ АСПЕКТ (1918–1940 РР.)

В статті розглядаються освітньо-конфесійні питання розвитку Бессарабії після її приєднання до Румунської держави в період з 1918 по 1940 рр. Аналізуються кількісні показники щодо відкриття освітніх закладів у регіоні; змістовна частина навчальних програм початкових та середніх шкіл; рівень розвитку професійної освіти; заходи румунського уряду щодо підвищення рівня освіченості місцевого населення. Доведено, що незважаючи на декларативну боротьбу румунського уряду з неписьменністю, відкриття значної кількості шкіл в містах і селах регіону, рівень освіченості місцевого населення залишався досить низьким.

Оцінюється діяльність румунської влади стосовно релігійної ситуації в Бессарабії, її спроби використати церкву для виправдання румунської присутності в регіоні. Пояснюється, що намагання румунської влади створити проурядові та прорумунські релігійно-політичні товариства та небажання втрутитися в конфлікт між румунськими та бессарабськими старовірами призводять до напруження ситуації в регіоні. Як наслідок, політика перетворення церкви в пропагандистську прорумунську установу зустріла опір як з боку священнослужителів, так і з боку мирян.

Ключові слова: Бессарабія, освіта, навчальні заклади, румунська мова, церква, старовіри.

Одним з актуальних питань регіональної історіографії є політика румунської держави в Бессарабії в міжвоєнний період. Як відомо, в період з 1918 по 1940 рр. бессарабські землі

входили до складу Румунії. Ці території мали досить строкатий етнічний склад населення, особливо це було характерним для південних регіонів Бессарабії (сучасні Ізмаїльський, Бол-

градський, Ренійський, Кілійський, Арцизький, Тарутинський райони Одеської області). Представники національних меншин регіону чинили серйозний опір новій румунській владі, яка вдавалася до швидкої і насильницької румунізації.

У Бессарабії ядром опозиції стало російськомовне населення. Сталося це тому, що значна частина мешканців краю (особливо її освічена частина – чиновництво, вчителі, службовці, незалежно від етнічного походження та рідної мови), була зрусифікована.

Дослідження вказаної теми буде сприяти розумінню соціально-політичних та культурно-конфесійних процесів у регіоні в зазначений час; дозволить виявити основні причини, що спонукали румунську адміністрацію форсувати темпи румунізації в Бессарабії; оцінити її вплив на культурне та релігійне життя мешканців краю. Основна частина матеріалу статті присвячена подіям, що відбувалися на території двох південних адміністративних районів Бессарабії (1918–1940 рр.) – Ізмаїльського та Аккерманського жудеців (до 1938 р.) та південної частини Нижньодунайського та Дністровського цинутів (до 1940 р.).

Історія Бессарабії 1918–1940 рр., зокрема її південної частини, викликала та викликає жваві дискусії серед румунських, молдавських, російських та українських істориків. Кожна з сторін висвітлює історичні події в регіоні, спираючись на свої історіографічні та методологічні принципи, існуючу політичну кон'юнктуру. Серед авторів історичних досліджень останньої третини ХХ – початку ХХІ ст., присвячених історії Південної Бессарабії 1918–1940 рр., потрібно назвати В. Лунгу [10], Н. Молдован [12] І. Стафі [3], А. Морару [1]. Маючи безпосередній доступ до архівних матеріалів Кишинєва та інших міст краю, історики досліджували розвиток бессарабської економіки та культури в різні роки румунської окупації.

Розвитку освітньої сфери в Бессарабії приділив значну увагу в своїй роботі «Dezvoltarea învățământului public în Basarabia în perioada interbelică (1918–1940)» («Розвиток народної освіти в Бессарабії у міжвоєнний час (1918–1940)») румунський історик Ніколає Суружіу [4]. Автор статті наголошував на виключно позитивних моментах румунської політики в сфері освіти. Незважаючи на розмаїття досліджень з історії Південної Бессарабії, культурний розвиток регіону в період 1918–1940 рр. є недостатньо висвітленим вченими й потребує подальшої уваги.

Із входженням Південної Бессарабії до складу Румунії відбувалися зміни й у культурному

житті регіону. Нова влада намагалася використати всі важелі впливу на населення, особливо на слов'янську його частину задля більш швидкої румунізації новоприєднаних земель [14, с. 277].

Для забезпечення порядку й виконання всіх настанов влади з Румунії була відправлена ціла армія чиновників, які сумлінно виконували всі розпорядження, що надходили з Бухареста. Це було пов'язано з тим, що, по-перше, в Бессарабії було небагато людей, які палко підтримували встановлення нових органів влади в краї. По-друге, більшість населення не володіла румунською мовою.

Основною проблемою культурного характеру для Південної Бессарабії стала сфера освіти. Кількість шкіл, за даними радянських істориків, щорічно зменшувалася [5, с. 30]. Наприкінці 1921 р. бессарабські вчителі усно та в пресі висловлювали своє обурення наказом директора народної освіти Румунії про переведення всіх середніх шкіл регіону на румунські навчальні плани, а відтак заборону на викладання російською мовою. Вчителі, лікарі, адвокати, які не знали румунської мови або не бажали присягнути на вірність румунському королю, позбавлялися роботи. Правове становище бессарабського вчителя залишалося невизначеним.

Переведення слов'яномовних шкіл на румунську мову навчання призвело до різкого зниження рівня успішності; збільшення кількості пропусків занять (особливо в сільській місцевості); зменшення відсотка випускників шкіл у регіоні. Водночас спостерігалось зростання кількості учнів, які не могли засвоїти програму навчання.

Яскравим підтвердженням того, що бессарабські мешканці страждали від жорсткої політики румунських властей в галузі освіти, можуть слугувати спогади сучасників тих подій. Ось що розповідає О. Я. Пламадяла про спробу румунізації однієї з художніх шкіл краю: «Життя школи, і без того важке, незабаром ускладнилося ще однією важкою обставиною: влада зажадала від усіх працівників державних установ присяги на вірність Румунії, в тому числі і від викладачів художнього училища. Всі викладачі відмовилися... Через кілька днів у школі з'явився румун на ім'я Сіміонеску і заявив, що його призначено директором художнього училища... Потім Сіміонеску заявив, що весь персонал школи він звільнить з роботи і викличе з Ясс інших викладачів, які допоможуть йому створити справжнє румунське художнє училище» [2].

Криза господарства та зuboжіння населення призвели до занепаду культури Бессарабії в цілому. В адміністрації, школі, медичних та

інших установах на керівні посади найчастіше призначалися вихідці з Румунії. В установах та школах насильно насаджувалася румунська мова, а ті, хто не знали її, позбавлялися можливості працювати. Школи, де викладання велося російською або єврейською мовами, перекладалися на румунську мову, або закривалися. Особливо багато шкіл було закрито в середині 20-х років. Книги, в тому числі й підручники, друкувалися лише румунською. З громадських бібліотек вилучалася література російською та українською мовами [11].

У Південній частині Бессарабії в означений час не було взагалі вищих навчальних закладів. Дві третини дорослого населення були неосвіченими. Особливо високим був відсоток неписьменних серед жінок. «Царський батіг був поганим, але порівняно з румунським гнітом, що лютує тепер в Бессарабії, він був іграшкою. Національне питання в Бессарабії вирішується тепер вистрілами» [6, с. 79], – зазначав один з діячів буржуазної Румунії. Однак така оцінка культурно-освітнього розвитку регіону визнається не всіма дослідниками.

На думку румунського вченого Н. Суружію, саме завдяки румунській адміністрації в Бессарабії вдалося практично повністю ліквідувати неписьменність. Автор вважає російський період в історії Бессарабії періодом пригнічення та закабалення місцевого населення, тотальної русифікації румун краю. Міжвоєнний час в історії Бессарабії історик характеризував як період культурного відродження регіону. За твердженням Н. Суружію, після 1918 р. в Бессарабії разом з російськомовними, німецькомовними та україномовними школами почали діяти румунськомовні навчальні початкові заклади, що дало можливість більшості населення краю отримувати освіту рідною мовою, чого не було в імперські часи [4].

Спробуємо проаналізувати наявні відомості. З одного боку, і румунські, і радянські історики були єдині у висновках про те, що наприкінці XIX – на початку XX ст. кількість неписьмених в Бессарабії була доволі значною. Однак погляди на подальший розвиток освіти в краї кардинально різняться. Більшість радянських істориків намагалися представити ситуацію в Бессарабії у вигляді суцільного пригнічення та зубожіння, на відміну від румунських істориків, які малювали цей період лише «рожевими фарбами».

Об'єктивна ситуація виглядала наступним чином. У листопаді 1921 р. у Румунії було прийнято програму подолання неписьменності населення, авторами якої були румунські націонал-

ліберали. Програма передбачала покращення якості сільської та міської освіти, ліквідацію неписьменності в регіоні, побудову в кожному селі школи, підготовку висококваліфікованих спеціалістів – вчителів для освітніх закладів. 26 липня 1924 р. у Румунії було прийнято закон, який передбачав право на отримання початкової освіти для дітей (незалежно від статі та національності) і введення обов'язкової 7-річної середньої освіти [4]. Це сприяло збільшенню кількості навчальних закладів в краї: з 1918 по 1940 рр. у Бессарабії було відкрито 189 міських та 1 721 сільську школу.

Значну роль в розвитку освітньої сфери в регіоні відігравали професійно-орієнтовані навчальні заклади. Так, 1924 р. в Четатя Албе та Ізмаїлі були відкриті технічні училища. 1927 р. у Бессарабії відкрито: 10 педагогічних училищ, в яких навчалось 1 932 учні (1 300 хлопців та 632 дівчини); 21 чоловічий (1 402 учні) та 14 жіночих (3 225 учениць) ліцеїв [6, с. 55].

Окрім цього, з метою виконання державної програми освіти в регіоні було дозволено відкривати приватні навчальні заклади. До 1926 р. в Бессарабії їх було відкрито чимало: дві спеціалізовані школи, 45 дитячих садків, 39 приватних шкіл з державною програмою навчання (4500 учнів), 9 початкових шкіл з власною програмою (1640 учнів), одна середня школа (168 учнів), 8 жіночих навчальних середніх закладів (553 учениці), 9 приватних шкіл для чоловіків (598 учнів), 7 шкіл змішаного типу (451 школяр). Достеменно відомо, що серед цих шкіл були освітні заклади з російською, німецькою, єврейською мовами навчання [4]. Щодо дитячих садків – в Бессарабії до початку XX ст. вони були практично відсутні, а за період 1918–1940 рр. у краї діяло вже понад 50 цих дошкільних закладів [4].

Цілком зрозуміло, що у порівнянні з державними навчальними закладами з румунською мовою навчання названі школи були в меншості. Що ж до основних шкіл Бессарабії зазначеного періоду, навчання в них здійснювалося у відповідності до державних програм, які були спрямовані на піднесення ідеї Великої Румунії, її королівської сім'ї.

В цілому, незважаючи на наведені дані щодо певного кількісного зростання закладів освіти в Бессарабії в період 1918–1940 рр., культурно-освітній рівень місцевого населення залишався дуже низьким. Румунські джерела наводять наступні відомості: у 1923 р. один навчальний заклад припадав на 1 110 осіб шкільного віку, а вже в 1928 р. ця цифра ста-

новила понад 1 500 осіб [4]. Не було кращим і медичне забезпечення населення: наприкінці 30-х рр. XX ст. у Бессарабії працювало лише 145 лікарів та 53 аптеки [7, с. 52], і при цьому більшість з них знаходилися в Кишиневі.

Не треба забувати, що захоплена в 1918 р. румунськими військами Бессарабія опинилася під контролем православної держави. Тим не менш, курс влади на перетворення церкви в інструмент закріплення цього регіону в складі Румунської держави тут означав поширення етнічного, релігійного, мовного та політичного насильства.

Трохи історії. До початку встановлення румунської влади Бессарабська митрополія Російської Православної церкви включала три єпархії: Кишинівську, Хотинську та Болградсько-Ізмаїльську, до складу яких входили 1 084 церковні парафії, 27 монастирів, 7 скитів та 3 духовні семінарії. Традиційно, у відповідності до складу мешканців регіону, богослужіння велося російською та молдовською мовами.

Румунська влада вирішила внести свої корективи й у церковне життя, та використати церкву для виправдання румунської присутності в Бессарабії, а в перспективі й у процесі румунізації населення. Однак політика перетворення церкви в пропагандистську прорумунську установу зустріла опір як з боку священнослужителів, так і з боку мирян [13].

До вступу румунських військ на бессарабські землі в січні 1918 р. місцевий клір віднісся доволі прохолодно. Бессарабська церква разом з земством узяла участь у створенні патріотичного Комітету звільнення Бессарабії, а її голова архієпископ Анастасій відкрито засудив акт вторгнення. Тому політичне підпорядкування Бессарабської церкви румунській Синод почав з вимоги до Анастасія та єпископів Гавриїла та Діонісія відокремитися від Російської церкви. Коли ієрархи відмовилися зробити це, румунські військові власті заарештували їх і вислали за Дністер. Віруючим Синод пояснив, що Анастасій добровільно покинув єпархію. На його місце з Бухареста прибув румунський архієпископ Никодим, якого клір та миряни зустріли досить прохолодно [3, с. 217].

Реорганізацію в церковній галузі Румунська Патріархія розпочала з заборони використання російської мови під час богослужінь. З церков вилучали книги на церковнослов'янській мові, священникам забороняли читати проповіді російською мовою. В Ізмаїльському повіті, де російськомовні мешканці становили близько 70% населення, командує румунськими

військовими частинами генерал Штірбеску наказав священникам не починати богослужіння до прибуття жандармських загонів, і здійснювати його лише в їх присутності. Вимога проводити релігійну службу румунською мовою поширювалася на суто російські та болгарські парафії [13].

Румунська влада намагалася продемонструвати світові «суцільну підтримку» з боку місцевого населення змін в Бессарабії, створюючи проурядові та прорумунські релігійно-політичні товариства. Так, у 1921 р. було засновано «Братство викладачів релігії середніх шкіл Бессарабії», рік по тому – «Воїнство Христове», 1923 р. – «Союз румунських православних християн», а в середині 30-х рр. XX ст. – «Бессарабський союз меценатів богослов'я», «Синдикат бессарабських журналістів-християн» тощо. У жовтні 1924 р., після придушення Тарбунарського повстання, румунські церковні власті, намагаючись завершити підпорядкування Бессарабської церкви Румунській патріархії, ввели в області церковний календар, виправлений відповідно до Григоріанського. Цей акт поклав початок багаторічному протистоянню, в яке виявилися втягнутими не лише священнослужителі, а й віруючі [13]. Протягом наступного часу серед мешканців південних регіонів Бессарабії почалося цілеспрямоване поширення пропагандистської румунської релігійної літератури під егідою створеного в 1925 р. «Товариства з розповсюдження румунської літератури та культури румунського народу» («Астра»).

Окрему сторінку конфесійної історії Південної Бессарабії складають відносини між румунською владою та старообрядцями, а також відносини між Ізмаїльською старообрядницькою єпархією та Румунською Білокриницькою старообрядницькою митрополією.

До введення румунських військ, Кишинівська та Ізмаїльська старообрядницькі єпархії входили до складу Московської митрополії та безпосередньо належали до її юрисдикції. Однак, у зв'язку з включенням Бессарабського регіону до складу Румунії та переслідуванням старообрядців комуністами в радянській Росії, починаються конфлікти між румунськими та бессарабськими старовірами.

Румунія мала свою старообрядницьку митрополію, центр якої знаходився на півночі країни, в місті Фінтина Албе (Біла Криниця). Білокриницька митрополія, яку очолював митрополит Пафнутій, намагалася встановити контроль над обома новоприєднаними єпархіями та розірвати їхні конфесійні зв'язки з Москвою. Осо-

бливо важким був період другої половини 30-х рр. ХХ ст. Про це свідчать матеріали Ізмаїльського архіву, серед яких були знайдені відомості про з'їзди старообрядців в Ізмаїлі. На одному з таких з'їздів, що відбувся в травні 1935 р., було прийнято рішення про перешкоджання намірам митрополита втручатися у внутрішні справи єпархії [9, арк. 4]. Справа полягала в тому, що румунський митрополит, без попереднього погодження, призначив єпископом Ізмаїльської єпархії священника Феогена, проти якого виступала більшість ізмаїльських старовірів. Більше того, Білокриницька митрополія не мала юридичного права звільняти Ізмаїльського єпископа, оскільки це була прерогатива Московського митрополита. За канонами християнства, жодна митрополія не мала права втручатися у внутрішні справи іншої митрополії.

Однак дану заборону румунська митрополія проігнорувала, що й призвело до протистояння. За ініціативою митрополита було скликано церковний Собор для вирішення цього конфлікту. Нова єпархіальна адміністрація виступила з пропозицією відлучити від церкви Ізмаїльського єпископа Стеофана та Кишинівського єпископа Інокентія, на що Собор дав свою згоду [9, арк. 68]. Однак з таким рішенням не погодились бессарабські старовіри, що призвело до подальшого загострення конфлікту між Білокриницьким митрополитом та Ізмаїльською і Кишинівською єпархіями.

Для вирішення проблеми представники Феогена (прорумунська група) звернулися до румунського уряду з проханням захистити бессарабських старовірів від «ставлеників Москви». Зі свого боку, проросійські старовіри звернулися до влади з аналогічним зверненням. Проте влада не стала втручатися у міжконфесійні суперечки, апелюючи до Конституції, яка проголошувала взаємне невтручання держави та церкви в справі одна одної та висловила надію на якнайскоріше вирішення проблеми. Однак моральну підтримку королівський уряд надавав все ж таки митрополії у Фінтині Албе.

Дії митрополита надзвичайно обурили священнослужителів обох єпархій. Останні на своїх з'їздах неодноразово зверталися до митрополита з проханням скликати загальнорумунський старообрядницький Собор, який би вирішив усі назрілі проблеми. Проте такий розвиток подій не входив в розрахунок митрополита Пафнутія. Його байдуже ставлення до звернень обох єпархій, та небажання вирішувати назрілі питання, призвело до скликання Кишинівського єпархіального з'їзду, який відбувся 18–19 серп-

ня 1935 р., і в якому взяли участь представники Ізмаїльської єпархії.

Рішення з'їзду були доволі рішучими. По-перше, з'їзд не визнав факту проведення митрополитом Панфутієм Собору, на якому Інокентія було відлучено від церкви. По-друге, з'їзд висловив свій протест у зв'язку з відлученням від церкви єпископа Інокентія та єпископа Стеофана. По-третє, в своєму зверненні до Пафнутія делегати висловили своє бачення ситуації щодо протистояння, що склалося. Наприклад, з'їзд визнав незаконним суд над Інокентієм, який відлучив єпископа від церкви лише за те, що «єпископ пив чай з якоюсь вірменкою, що він часто читав книги та засинав за читацьким столом, що під час читання книг Інокентій від втоми піднімав під себе свою ногу» [9, арк. 104–115]. Ці обвинувачення з'їзд вважав абсурдними, а рішення Собору таким, що не підлягає виконанню. Натомість, з'їзд висунув зустрічні звинувачення митрополиту Панфутію в алкоголізмі, в непристойній поведінці (відвідування єврейських трактирів), в незнанні святого письма та святих апостольських правил. Таке протистояння між єпархіями та румунською митрополією тривало до середини 1940 р.

В Ізмаїльському жудеці було багато старообрядницьких церков. Старовіри жили практично в половині сіл жудеця. Румунська адміністрація ставилася досить лояльно до «старої віри» та не забороняла проведення старообрядницьких богослужінь. Це стало однією з причин тісного співробітництва старообрядців з румунською владою.

Однак у відносинах між владою та старовірами все ж були певні проблеми. Настоятелі церков неодноразово зверталися з проханням до Міністерства освіти в Бухаресті відкрити при церквах старообрядницькі початкові школи для надання освіти дітям з родин старовірів. Проте влада ці прохання відкидала, обґрунтовуючи свої відмови тим, що старообрядницький культ не визнається державою [9, арк. 125]. Підтвердженням цьому є архівний документ з фонду «Наглядова справа за діяльністю старообрядницької церкви Ізмаїльського повіту» Ізмаїльського архіву, який датується 26 березня 1934 р. У ньому йдеться про сувору заборону відкривати старообрядницькі школи в регіоні. Окрім цього, у вказаному документі рекомендовано припинити використання російськомовної літератури в липованських церквах Вилкова, заборонити співи російською мовою та відхилити всі прохання про відкриття будь-яких слов'янських навчальних закладів у місті [8, арк. 142]. Але церковні служителі не полишали надії про відкриття таких шкіл і продовжували

звертатися з подібними проханнями до уряду. Священики знову і знову відправляли листи до румунського уряду, висловлюючи в них бажання про відкриття власних шкіл та з завіряннями в підтримці добрих відносини з владою Румунії [9, арк. 131].

Таким чином, відносини між румунськими та бессарабськими старовірами були досить напруженими. Обидві єпархії залишалися вірними Московському архієпископству, яке, натомість, перебувало в надзвичайно складному стані у зв'язку з більшовицькою реакцією. Старообрядницька община Ізмаїльського жуде-

ця підтримувала тісні стосунки з лояльною до неї румунською владою.

В цілому, культурний розвиток бессарабських земель часів румунського панування (1918–1940 рр.) важко назвати прогресивним. Незважаючи на декларативну боротьбу румунського уряду з неписьменністю, відкриття значної кількості шкіл в містах і селах регіону, рівень освіченості місцевого населення залишався досить низьким. Насильницька румунізація бессарабського слов'янського населення, спроба уряду за допомогою румунської церкви знайти підтримку своїм діям не знайшла очікуваного відгуку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Moraru A. Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812–1993) / A. Moraru. – Chișinău : Universul, 1995, – 202 p.
2. Petrescu-Comnen Nicolae. Evreii și bolșevismul în Basarabia interbelică (1917–1940) / Nicolae Petrescu-Comnen. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.morarup.narod.ru/Subv_evreiasca.htm
3. Stafi Ion. Spovedaniile Basarabiei / Stafi Ion. – Ed. a 3-a, revăzută și adăugită. – Ch.: Bons Offices, 2007. – 364 p.
4. Surugiu N. Dezvoltarea învățămîntului public în Basarabia în perioada interbelică (1918–1940) / N. Surugiu. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.istoria.md/articol/200/Dezvoltarea_învățămîntului_public_în_Basarabia_în_perioada_interbelică.
5. Бобейко И.М. Двадцать два года героической борьбы (Из истории революционно-освободительского движения в Бессарабии в 1918–1940 гг.) / И.М. Бобейко, Я.М. Копанский. – Кишинёв: Партиздат, 1966. – 43 с.
6. Дембо В. Бессарабский вопрос / В. Дембо. – М.: Госиздат, 1924. – 182 с.
7. Дольник А. Бессарабия под властью румынских бояр (1918 – 40 гг.) / А. Дольник. – М.: Госполитиздат, 1945. – 175 с.
8. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі КУІА), ф. 312. Ізмаїльська повітова префектура поліції, місто Ізмаїл, з 1929 р. – Ізмаїльська повітова кестура поліції міста Ізмаїл, з 1939 р. – Ізмаїльська повітове поліцейське управління міста Ізмаїл, оп. 1, спр. 49. Листування з Бессарабським окружним інспекторатом поліції, комісаріатами поліції міст Болграду, Кілії, Рені, Вилково про нагляд за діяльністю населення російської та української національностей міст повіту (16 січня 1918–18 листопада 1939 рр.), 766 арк.
9. КУІА, ф. 312 Ізмаїльська повітова префектура поліції, місто Ізмаїл, з 1929 р. – Ізмаїльська повітова кестура поліції міста Ізмаїл, з 1939 р. – Ізмаїльська повітове поліцейське управління міста Ізмаїл, оп. 1, спр. 104. Наглядова справа за діяльністю старообрядської церкви Ізмаїльського повіту, (12 березня 1935 – 25 березня 1936 рр.), 257 арк.
10. Лунгу В.Н. Политика террора и грабежа в Бессарабии 1918–1920 гг. / В.Н. Лунгу. – Кишинёв : Картя молдовеняскэ, 1979. – 216 с.
11. Михайлова Н. «Румынский» период в истории города / Наталья Михайлова // Курьер недели. – №11. – 2008. – 5 февр.
12. Молдован Н.Д. Крестьянское движение в Бессарабии в 1929–1933 гг. / Н.Д. Молдован. – Кишинёв: Штиинца, 1979. – 184 с.
13. Шорников П. Политика румынских властей и кризис православной церкви в Бессарабии. 1918 – 1940 годы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: / http://krotov.info/library/25_sh/ornikov.htm
14. Шорников П.М. Молдавская самобытность: Монография / П.М. Шорников. – Тирасполь: Изд-во Приднестр. ун-та, 2007. – 400 с.

© **Виктория Березовская**
(Измаил)

**РАЗВИТИЕ БЕССАРАБИИ В ПЕРИОД РУМЫНСКОГО УПРАВЛЕНИЯ:
ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-КОНФЕССИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ (1918–1940 ГГ.)**

В статье рассматриваются образовательно-конфессиональные вопросы развития Бессарабии после ее присоединения к Румынскому государству в период с 1918 по 1940 гг. Анализируются количественные показатели об открытии учебных заведений в регионе; составляющая часть учебных программ начальных и средних школ; уровень развития профессионального образования; мероприятия румынского правительства по повышению уровня образованности местного населения. Доказано, что несмотря на декларативную борьбу румынского правительства с неграмотностью, открытие значительного количества школ в городах и селах региона, уровень образованности местного населения оставался достаточно низким.

Оценивается деятельность румынской власти по отношению к религиозной ситуации в Бессарабии, ее попытки использовать церковь для оправдания румынского присутствия в регионе. Объясняется, что попытки румынских властей создать проправительственные и прорумынские религиозно-политические общества и нежелание вмешаться в конфликт между румынскими и бессарабскими староверами приводят к напряжению ситуации в регионе. И как следствие, политика превращения церкви в пропагандистское прорумынское учреждение встречает сопротивление как со стороны священнослужителей, так и со стороны мирян.

Ключевые слова: Бессарабия, образование, учебные заведения, румынский язык, церковь, старообрядцы.

© **Viktoriya Berezovskaya**
(Izmail)

**DEVELOPMENT OF BESSARABIA DURING THE ROMANIAN CONTROL:
EDUCATION AND CONFESSIONAL ASPECT (1918 – 1940)**

History of Bessarabia is a mixed assessment among contemporary historians, especially the period of stay of these lands as part of Romania in 1918 – 1940 years. A significant part of the Romanian and Moldovan researchers try to describe the events of that period only with a positive attitude, while the majority of Soviet and modern Russian and Ukrainian historians have questioned the conclusions of their colleagues.

One of the important aspects that reflect the true state of affairs on the attached land reflects the situation in the field of education and religion. It is these aspects in the development of Bessarabia specified period subject of this paper.

In the period 1918–1940 in the region, an increase in the number of educational institutions, this took place in accordance with the program of the Romanian Government to overcome illiteracy. However, the goals were not realized in practice in the early 30s of the XXth century one institution in Bessarabia accounted for 1,500 people.

In addition, in the region took place throughout the process of Romanization, which led to the compulsory transfer schools in the Romanian language learning. All new books and textbooks published exclusively in the Romanian language.

Ambiguous relations were, on the one hand, between the Romanian authorities and the Romanian church, and on the other hand the Orthodox and Old Believer churches that operated in Bessarabia. Authorities tried to use the Church to justify the historical necessity and justice of accession of Romania to the Bessarabia land, replacing the Slavic Orthodox priests in Romanian. This position caused an open confrontation.

Keywords: Bessarabia, education, educational institutions, the Romanian language, the church, the old believers.

До редакції надійшла 11.06.2015.